

7. GAIA: ERROMANTIZISMOA

- Erromantizismoa eta idealismoa batera garatzen dira
- Filosofia erromantikoaz baino gehiago → erromantizismoaren inguruko filosofiaz hitz egin behar

1. SARRERA: ZER DA ERROMANTIZISMOA?

1.1. KONTZEPTUA: HITZA

“**Erroma**”-tik dator “Romanice loqui” → erromatar xumeen hizkuntza, herri hizkuntza izendatzeko “Erromantiko” hitzak EAn “erromatar” zentzua galdu, eta epopeiak edo ahozko literatuta izendatzeko erabili. Literatuta erromantikoa → herritik sortutakoa (ez idazle batek Otik sortua) Erromantizismoa garai batekin lotu → 1780-1830eko giro kulturala. Leku batzuetan ilustrazioaren oposizio gisa ulertu, beste batzuetan osagarri (Alemania), Erromantizismoa ilustrazioarekin kritikoa delako.

XVIII. mendetik → XIX.era: XIX. mendera sartzerakoan XVIII. mendeari buruzko hausnarketak hasten dira. Batzuetan Kant erromantizismoaren aita gisa jarri, baina Kantek erromantizismoa gorrotu zuen. Zergatik? Giza banakoaren askatasuna, indibiduaren garrantzia azpimarratzen duelako. Erromantizismoan askatasuna aniztasunarekin lotzen da. Garatzen de literatura oso filo, eta filo oso literarioa (Goethe) → gizakia ezagutu behar dugu ez intelektua bezala, bere kontestuan baizik, bakoitzaren garapen pertsona... inguruko lanak Planteamendu ilustratuko kuadríkula hausten da

- Alemania:
 - Hemen hasi zen erromantizismoa → Ilustraziotik erromantizismora.
 - Alemania politikoki eta kulturalki Frantzia baino azpigaratuagoa zegoen eta akonplejatuak zeuden. Pentsamendu frantsesaren aurka bezala uler daiteke erromantizismo alemaniarraren garapena. Adib: itxurakeriaren aurka barneko garapenaren bidez.
 - Hamann: “Arrazoimenak ezin du bizitzaren jarioa harrapatu. Kanten aurka esan zuen.
 - Goethe 1774: “Werter”: erromantizismoaren hasiera. Herderren ideia izan zen Frantziar literaturaren aurka, Erromatar eta Greziar ereduak kopiatzera mugatzen zena.
- Ingalaterra:
 - Erromantizismo literario bat. Filosofiak baino indar handiagoa izan zuen literaturak.
 - Hume: modernitatearen aurkako kritika bultzatu zuen.
 - Arrazoimenetik urrunduriko literatura garatzen da.
- Frantzia:
 - Erromantizismo berantiarra 1815 artea (Napoleonon restauraziora arte). Mme. Stäel eta Chatobriand dira azpimarratzekoak.
 - 1815-48: Victor Hugo → erromantizismoaren ikurra. Erromantizismoa liberalismoa da literaturan
 - Rousseau ilustratu oso erromantikoa zen.

1.2. EZAUGARRI NAGUSIAK

1. Erromantizismoak ilustrazioaren gehiegikeria kritikatu. Ezinezkoa da dena kuadríkula batean azaltzea → giza kontuan ezin dira eskema bidez azaldu. Arrazionalismo hutsa eta gehiegizkoa kritikatu (ez arrazionalismoa).
2. Ongia/egia → ideiak kritikatu. Ilustrazio garai Newtonen eskema giza kontutan kopiatu nahi. Jada ez dute sinisten ongi/egi absolutuan. Nietzsche: platonen gezur handiena, ongia bere horretan bada.
3. Puzzlea → bizitza, natura... puzzle gisa ulertu beharrean, marrazki bezala ulertu edo ez-ulertzen dute.

- Ilustrazioak → natur zientziei begiratu, dena ezagutu nahi du, mekanizistagoa da

- Erromantizismoa → giza zientziei begiratu, ulertu nahi du, organizistagoa da+ intuizio, sentimenduek.. garrantzia. Gauzak ez bakarrik emaitzaren arabera aztertu, intentzioaren arabera ere.

- KANT → filo praktikoa bi garapen (giza askatasunari loturik)
 - Idealismoa: askatasunaren idealizazioa, absolutua, metafisika berri bat, globalizazioa.
 - Erromantizismoa → askatasunaren errealizazioa, aniztasuna/erlatibitatea, humanismo berri bat, nazionalismoa

HERDER (1744-1803)

Bizitza:

- Kanten ikaslea izan zen, baina Kantek bere obra nagusiak argitaratu baino lehen. Kanti esker Hume eta Rousseau irakurri zituen (modernitatearen kritikoak).
- Hamannen laguna zen. Biak dira Kanten kritikoak: gizakia gehiegi abstraitzen duela kritikatzeko diote eta horrela ezin dela gizakia bera bere egunerokoan aztertu.

Ilustrazioarekiko (benetako) haustura:

- 1771: "Hizkuntzaren jatorriari buruzko entseia"
 - Hizkuntzari literaturari baino garrantzia handiagoa ematen dio (erromantikoak oso literatura zaleak ziren orokorrean).
 - Kritika: irizpide bakar baten arabera ebaluatu nahi da toki guztietako literatura. Kultura eta hizkuntzaz interesatzen hasten da Herder hortik aurrera, pentsamendu kontzeptualegi eta teorikoegiak baztertuz.
 - "Pertenenzia": gizakiak bere izaera hizkuntzaren bidez garatzen du, baina hizkuntza herri batena da (ez da kontu indibiduala). Herriaren espresio artistiko guztiei ematen die garrantzia. Herder nazio guztien nazionalista da: herri bakoitzak bere modura garatzen du bere izaera.
 - Hizkuntza gizakiari naturala zaio. Hizkuntzak gizakia gizaki gisa garatzen du eta herri bat talde bezala garatzen du.
- 1774: "Baita ere historiaren filosofia bat gizadiaren formaziorako"
 - Herriaren historia aldarrikatzen du erregeen edo pertsonaia "gorenen" historiaren orde. Ondorioetako bat: Grimm anaiak Alemania osoko literatura herrikoia bildu zuten benetako herri izaera biltzeko.
 - Formazioa: bildung, paideia.
 - Hezkuntza: irakaskuntza, didaktika.
 - Benetako garapena barrutik dator, formaziotik. Hezkuntza baliabide bat izan daiteke, baina formazioa da zentrala.
 - Progresoa: terminoak suposatzen du atzekoa azpigaratua dela. Aurka egiten dio ideia honi: historia ez da lineala eta zuzenean garapenera doana. Inork ez du irizpidea historiako une ezberdinak baloratzeko. Gauza bakoitza bere testuinguru historikoan ulertu behar da.
- 1784, 85, 87, 91: aurreko obretako ideiak garatu egiten ditu lau tomatan. Izenburua: "Gizadiaren historiaren filosofiarako ideiak". Ezin da progresoaz, kultura primitiboaz edo bigarren mailako hizkuntzez hitz egin. "Pueblos sin cultura" bezalakoak ez ditu onartzen. Hau Ilustrazioari eginiko kritika da.

Hegelen aurka: Estatuak ez da gailurra eta herria herri da Estaturik gabe ere.

- 1784: Montesquieren garapena. Gizakia bere ingurunean ulertu behar da (ingurune fisikoak ere garrantzia du).
- 85: contra los ilustrados que desprecian los primitivos.
- 87, 91: herriaren historia egiten du (ez Estatuarena). Ez dio frontera politikoari erreparatzen. Historian zeharreko herriak aztertzen ditu: Baskoiak besteak beste.
- 1799: "Arrazoimen hutsaren metakritika": kanti eginiko kritika da. Kant= puro juego de palabras, psicologismo desorientado, monstruosidad lingüística.
- Volksgeist: herriaren izpiritua. Ez zuen hitza inoiz erabili, nahiz eta bereri egozten zaion. Hizkuntza bakoitza izaera propio batekin dago loturik.

SCHLEIERMACHER (1768-1834)

Bizitza:

- Platonen elkarrizketa guztiak alemanera itzuli zituen.
- Berlingo Unibertsitateko Teologia fakultateko dekanoa izan zen hil arte.
- Hegelen oso aurkakoa, erlijio kontuetan bereziki.

Erljioaren filosofia:

- 1799an argitaratu zuen erlijioari buruzko testu nagusia.
- Abiapuntua: pentsamendua vs izatea. Nola lotu ezagutza errealtatearekin (izipiritua eta natura; ni eta ez-ni)? Erantzun erlijioso bat ematen dio, argudiaketa sentimentalean oinarriturik: infinitutasunean geure txikitasuna onartzea. Ezin da kontzeptualki azaldu eta itxi S eta O-ren arteko lotura.
- Erlijioa: infinituaren aurrean menpekoak izatearen sentimendua izatea. Txikitasuna sentitzea. Ez da kontu moral edo metafisiko bat. Teologia liberal edo sinboliko bat garatzen du, ez dogmatikoa. Mendelssonnen aldekoa da erlijioa ikusteko moduan.
- Humanismoa: gizakiaren abstrakzioari baino, konkretzioari erreparatzen dio. Posible da Jainkorik gabeko erlijioa hobea izatea. Onartu egiten du erlijio aniztasuna; are gehiago; ateismoa ere onartzen du (txikitasunaren kontzientzia eduki dezakeelako ateo batek ere).

Hermeneutika filosofikoa:

- Hermes=merkurio jainkoa. Zeusen mezularia zen. Gizakiei igortzen zizkien Zeusek bidalitako mezuak. Arazoa: ondo ulertu du mezua Hermesek? Ondo igorri die gizakiei mezua eta, aldi berean, hauek ondo ulertu al dute?.
- Heidegger: filosofia hermeneutika da. Nietzsche: hermeneutikaren aita bat dela esan daiteke. "No existen hechos, solo interpretaciones".
- Testuen interpretazioa: betidanik egin izan da. Schleiermacherren lehenbiziko pertsona bizi izan zuen: nola itzuli duela 2000 urteko Platonen testu bat bere garaian ulertu ahal izateko?
- Hermeneutika erromantikoa/historizista: ez du soilik testu idatziez jarduten. Hizkuntza azaltzen den guztietan eta forma guztietan hermeneutikaren beharra azaltzen da.
- Hermeneutika filosofikoa:
Heidegger: "Filosofia de la facticidad": filosofia hermeneutika dela esatetik, giza kontu oro hermeneutikoa dela esatera iristen da.
Gadamer: dena da interpretazioa. Interpretazio arazoak giza zientzietan sortzen ditu bereziki; interpretazioak ez dirudi hain problematikoa natur zientzien kasuan.
- Hermeneutika v erretorika:
Hermeneutika: nola esan-etik zer esan-era/ezin gara itxurarekin konformatu. Adierazpen batekin zer esan nahi den argitzea da hermeneutika/berreraiketa prozesu bat da/autore bat autoreak bere burua ulertu duen modua baino hobeto ulertzea da hermeneutikaren helburua.
Erretorika: zer esan-etik nola esan-era. Ondo hitz egiteko zientzia da.
- Schleiermacherrek bi interpretazio esparru bereizten ditu:
 - 1) Gramatikala
 - 2) Psikologikoa. Bietan dago hizkuntza: 1 zer esaten den eta 2 zer esan nahi den.
- Interpretatu=ulertu: ez dugu ezer ulertzen interpretatu gabe. Kronologikoki interpretatu egin behar da objektiboki, ondoren subjektiboki ulertzko. Ideia honen aurka dago: dena subjektiboa da
- Zirkulu hermeneutikoa: osotasuna vs atala/banakoa. Banako atalak hartu behar dira kontuan osotasuna ulertu ahal izateko, baita alderantziz ere (zuhaitza eta basoa).

VON HUMBOLDT, WILHELM (1767-1835)

Bizitza:

- Ilustrazioaren eta erromantizismoaren artekoa da.
- Familia diruduneko eta anaiarekin formazio ilustratua jaso zuen. Zuzenbidea, filologia eta Kanten filosofia ikasi zituen Campe ilustratu famatua irakasle zutela.
- Schiller eta Goetheren laguna.
- Ekarpenak:
 - 1) Antropo filosofikoa: zer da eta zer izan daiteke gizakia? Humanista: prozesu gisa ikusten du gizakia.
 - 2) Politika: Estatuaren teoria. Hezkuntza ministro antzekoa izan zen: Berligo unibertsitatea sortu zuen.
 - 3) Hizkuntzalaritza: hizkuntzare filosofia eta zientzia garatu zituen. Euskal esperientzia: garrantzia du, antropologian hizkuntza garatuko baitu hortik aurrera.

Antropologia filosofikoa:

- Humanismo berria eta Bildung delakoa.

1) Gizabanakoak antropologiako aztergai bezala. Kanten gabeziak: gizakia purutasunean aztertzena da. Aurka: gizakia ez da entelekia bat. Individualtasunean ulertu behar da. Abstraiturik baino, konkretioan aztertu behar da. Baldintza espazio-tenporalek garrantzia dute gizakia aztertzeko. Historizismoaren aldekoa da.

2) Gizakia ezagutzetik gizakia humanizatzerara (ulertzera): "zer ezagutu?" baino "zertarako ezagutu?". Esentzialki zer den baino, nola garatu daitekeen galdetzen du. Gizakiaren errealitatea idealizatu egiten du eta giza-ideala errealizatu nahi du. Izaera teleologikoa: gizakiak helburuak ditu eta haiei begira garatzen da.

3) Anropologia eta konparazioa: konparazioa eabiliko du metodo gisa. Ez dago patroik finkorik. Konparazio bidez ezagutu behar da. Helburua ez da ezagutza finko eta absolutu bat: ulertu egin behar da unean-unean. Imaginazioari garrantzia ematen dio (Kanten postulatuak ere oso garrantzitsuak dira Kanten filosofian): enpiria eta filosofia edo idealak lotzeko ezinbestekoa da imaginazioa.

- EHra bidaiak: estandarrak ez ziren kulturak aztertu nahi zituen. EHra etorri zen gizadiaren manifestazio ezberdinak aztertzeko asmoz. Lehen bidaiak Espainiara egin zuen eta bigarrena soilik EHra.

EHri buruzko monografia bat egiteko asmoa izan arren, ez zuen proiektua aurrera eramanez. Bidai-oharrak utzi zituen: ohar etnografikoak (fisionomia, herri kultura, historia politikoa), eta ohar etimologikoak (esukal hizkuntzari buruz)

Monografiarako egitasmoa: antropologia konparaturako oso interesgarria da EH. Euskaldunak muga politikoei erreparatu gabe aztertu nahi ditu.

- Euskal nazioa erreferentzia nagusi bezala:

1) Euskal nazioa=euskal hizkuntza komunitatea. Nazioa= kontzeptu lingustiko-kultural-antropologikoa. Nazioa ez du politikoki ulertzen. Euskara hizkuntza nazional at da. Euskal nazioa=euskara hitz egiten duten hiztunen komunitatea.

2) "Die Vasken": V vs B. Euskaldun guztiak bilduko dituen kontzeptu bat sortu nahi du. Bere garaian erabiltzen direnak partzialak dira: Biscayen hegoaldekoentzako eta Basques iparraldekoentzako. Modu politiko-estatalean erabiltzen dira. Ikuspegi horroteatik urrundu eta V-z idazten du adiera antropologiko bat emanez eta iparreko nahiz hegoaldeko euskaldunak bilduz.

Hizkuntzaren filosofia:

- Euskal Herrira egindako bisitaren ondoren hizkuntzaren teoria antropologikoa egiten hasten da.

- Hizkuntzak interesgune antropologiko bezala:

1) Pentsamenduaren biraketa linguistikoa: gizakia aztertzeko hizkuntza esentziala da. Gizakia abstrakzio batez den moduan, hizkuntza ere ez da abstrakzio bat (konkretioan aztertu behar da).

Gizakia-nazioa-gizabanakoa

Hizkuntza-hizkuntza historikoa-hizketa ekintzak.

2) Euskaldunen garrantzia biraketa horretan: lehenbizikoz egiten du topo ia idatzia ez den hizkuntza batekin. Hizkuntzaren funtzio nagusia antropologikoa da: gizakia gizaki egitea. Antropologia konparatua hizkuntza konparatuaren bidez egiten du.

3) Hizkuntzaren teoriaren garapena. 1800-20: politikagintzarekin batera. 1820-35: buru belarri hizkuntzalaritzan, beste okupaziorik gabe.

- Hizkuntzaren aspektu filosofikoa:

1) Jatorria: nondik dator hizkuntza?=nondik dator gizakia?

2) Hizkuntzaren esentzia=gizakiaren esentzia. Gizaki soziala=gizaki linguistikoa. Esentziara ezin gara iritsi, baizik eta hurbildu; bi pauso: 1: ergon-energeia (produktua-energia; hizkuntza-hizketa), 2: pentsamendua-hizkuntza (beti pentsatzen dugu hizkuntzaren bidez)

3) Bitartekotza: hizkuntza gizakiaren eta munduaren arteko beste mundu bat da. Gizakiak hizkuntza du eta hizkuntzak gizakia. Hizkuntz-komunitatea=munduaren irudi edo ikuskera linguistikoa (muturreko ulerkera: hizkuntzaren arabera ikusten dugu mundua)

- Hizkuntzaren aspektu antropologikoa:

1) Hizkuntzaren izaera formatiboa: hizkuntzak gizakion garapena dakar (zientifikoa, intelektuala, etiko-moral-politikoa....)

2) Izaera soziala:

Hizkuntzaren bi aldeak: ekintza eta ulertzea. Posible da beti ez ulertzea.

3) Hizkuntzaren izaera nazionala: hizkuntza komunitate historikoetan baino ez da garatzen. Banakoa eta komunitatea bateratzen ditu.